

Wat voorafging...

De aanloop naar de Eerste Wereldoorlog
Een strategische verkenning met Hendrik Neetens

Marnixring De Violier - 15 maart 2017

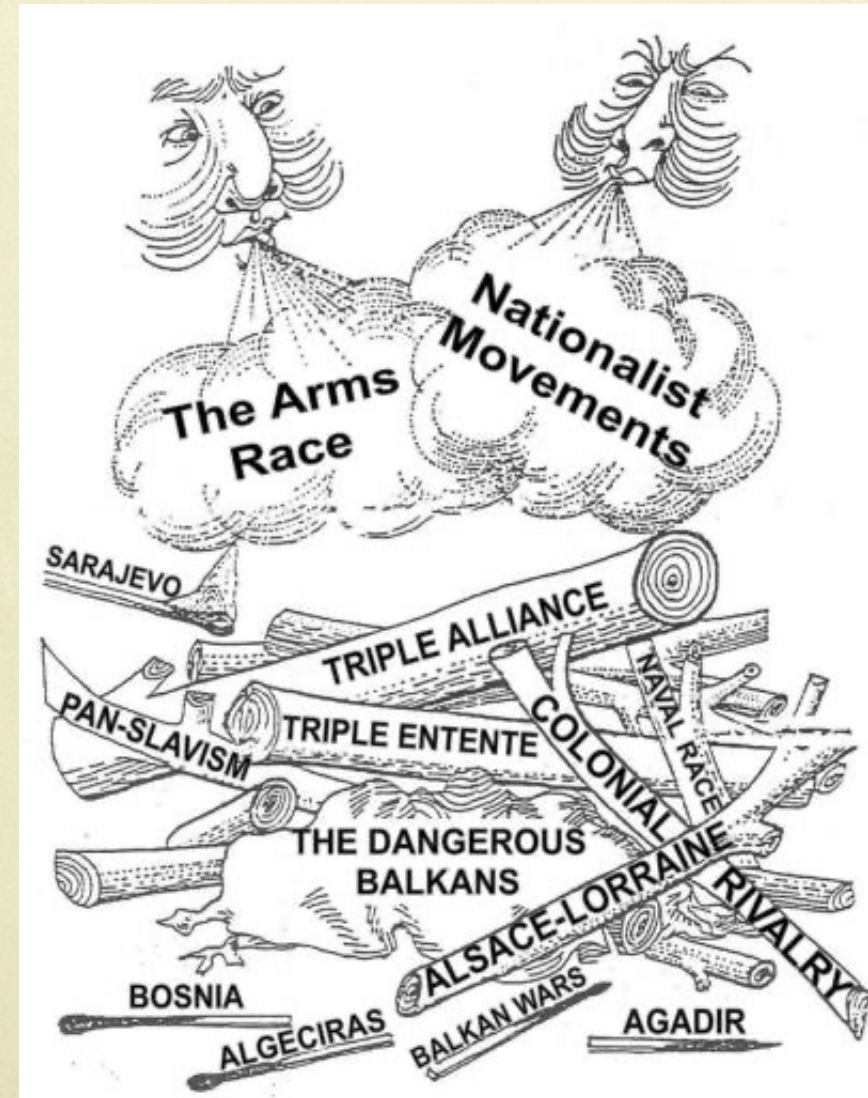
Algemene situatie in Europa in de Belle Epoque: vijf Europese grootmachten

Bismarck: Spiel mit den fünf gläsernen Kugeln

- * In Azië en Afrika: zelfbediening met instemming van de anderen
 - * Amerika: buiten bereik (Monroe- doctrine)
- * Europa = brengers van christendom en beschaving (cf. de seculiere versie vandaag heet democratie)
 - * Sluiten van diverse pacten, verdragen, handelsovereenkomsten en bijstandsbeloften

Europa rond de eeuwwisseling: in de ban van

- * Nationalisme
- * Industriële vooruitgang
- * Vooruitgang op allerlei gebied
 - * Angst

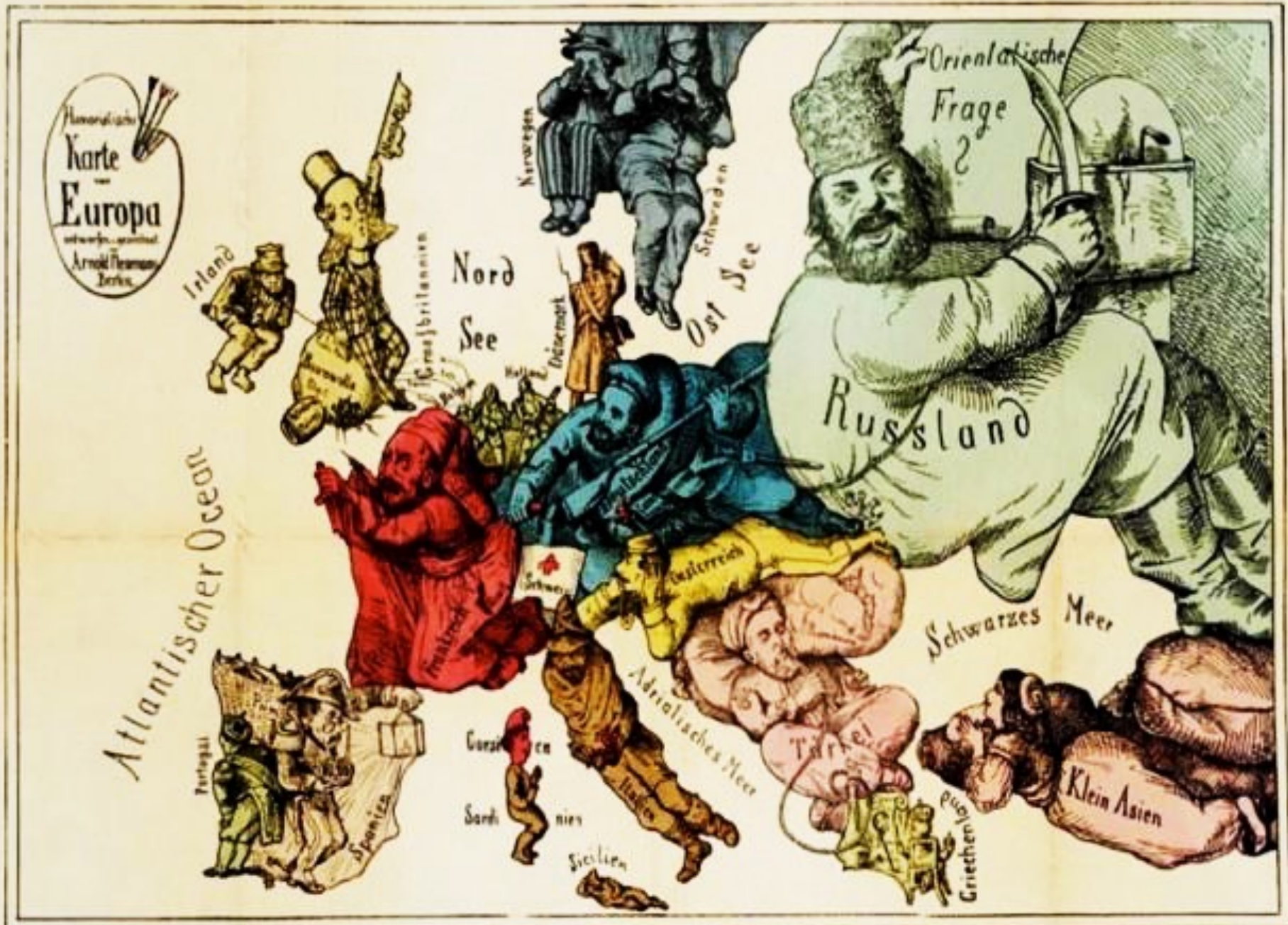
En niet te vergeten:

- * Belang van de pers (cf. infra in VK)
- * Belang van de publieke opinie
- * Belang van de verkiezingsuitslagen
- * Belang van de socialistische partijen
(in D tot 1/3 van de stemmen!)
- * Nergens parlementaire controle
op ministers van BZ en Oorlog

Europe 1914

HUMORISTISCHE KARTE VON EUROPA IM JAHRE 1870.

Verlag v. Reinhold Schlingensiefen, Berlin

Verlag v. Reinhold Schlingensiefen, Berlin

Achtergrond Frankrijk

- * F wil uit isolement na 1870
- * 1893: F sluit verdrag met R (zie verder)
- * Rivaliteit met GB (Faschoda) wordt bijgelegd
marine-overeenkomst met GB - mobilisatie-oefeningen
- * *Plan XVII* tegen D = spiegelbeeld Von Schlieffen-plan
- * F wil I losweken uit *Triple Alliantie* - aanzet tot inval in Noord-Afrika (deel Ottomaanse Rijk)
- * Poincaré voor oorlog - tegen Viviani
- * **Revisiepolitiek F enkel mogelijk via oorlog**

Verdrag Frankrijk-Rusland van 1893

* Als Frankrijk door Duitsland aangevallen wordt, of door Italië met steun van Duitsland, zal Rusland met alle beschikbare middelen tegen Duitsland ten strijde trekken.

* In het geval dat de Driebondmachten of een van hen (vb. Oostenrijk) zouden mobiliseren, zullen Frankrijk en Rusland bij het eerste teken hiervan en zonder dat verder overleg nodig is, al hun ter beschikbare middelen mobiliseren en zo dicht mogelijk bij de grens opstellen.

* De tegen Duitsland beschikbare strijdkrachten zullen voor Frankrijk uit 1.300.000 en voor Rusland uit 700.000 tot 8.000.000 manschappen bestaan; deze strijdkrachten zullen zo snel mogelijk paraat staan **zodat Duitsland gelijktijdig in het Oosten en het Westen bedreigd wordt.**

* De generale staven van de legers beider landen zullen in permanent contact blijven om de hierboven geschetste stappen voor te bereiden en hun uitvoering te waarborgen.

* **Frankrijk en Rusland zullen geen afzonderlijk vredesverdrag sluiten.**

* Deze overeenkomst is geldig voor de duur van het bestaan van de Driebond.

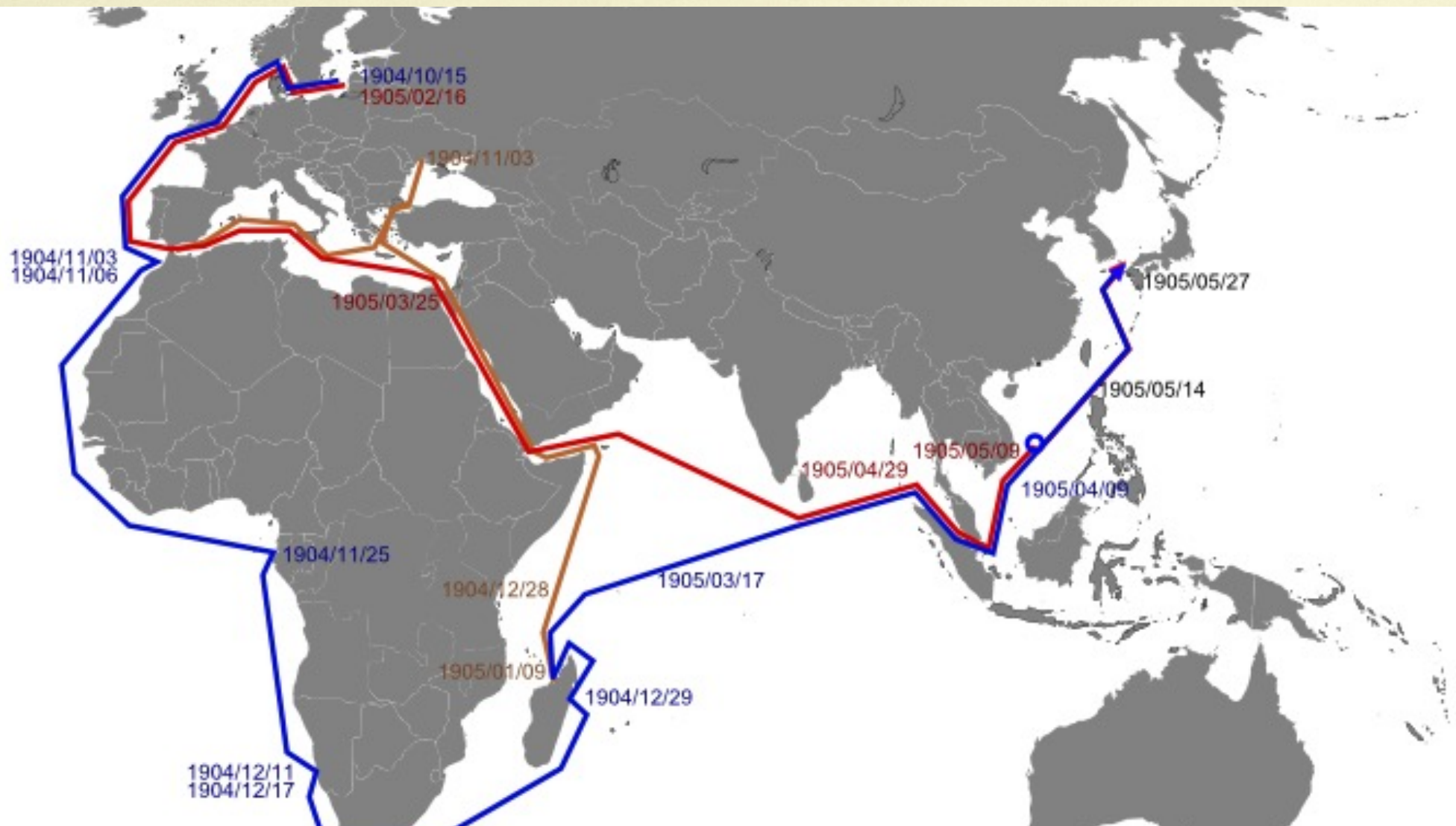
* **Alle hierboven vermelde overeenkomsten zijn strikt geheim.**

Achtergrond Rusland

- * R was hoeksteen van Bismarcks politiek maar tegelijk Tweebond met OH tegen R agressie – later met I
- * R wil vrije doorgang vloot na Krimoorlog – daarom steun F en GB
- * 1893: geheim verdrag F-R (militaire bijstand tegen *Triple Alliantie*) = doorbreken van isolement van F na 1870
- * 1904/05: oorlog R-Japan
- * R ontdekt het panslavisme > Balkanoorlogen
- * 1888-1913: F kredieten voor moderniseren leger en uitbreiding spoorwegnet (vooral in het westen = Polen)

1904/05: oorlog R-Japan

Achtergrond Groot-Brittannië

- * De wereldmacht bij uitstek: koloniën, handel, vloot, financieel centrum...
- * D als concurrent gezien – vooral economisch: *The cause of the war is not made in Germany, but 'Made in Germany' is the cause of the war*
- * Koloniale disputen met F en R, niet met D
- * Britse vloot was al sterker dan twee volgende samen (F en R) – toch wordt vlootprogramma op stapel gezet tegen D
- * Blokkadeplan 1905

Achtergrond GB (vervolg)

- * Eerste *dreadnought* te water gelaten in 1906: turbinemotoren en kanon 305 mm.

- * Cfr. Japan
- * Verder Grey en Crowe
- * Zoals een echte grootmacht zich niet vastlegend - maar opties open houdend voor de toekomst: *Britain has no eternal friends or enemies but permanent interests*

Alfred Harmsworth
(Lord Northcliffe)
eigenaar van *The Times* en *The Daily Mail*
beïnvloedt de elite en lagere
middenklasse
met zijn kranten één van de
grootste propagandisten
van de Eerste Wereldoorlog

*Elke schoorsteen is een loop
gericht op Engeland*
(over de industrie in het D
Rijngebied)

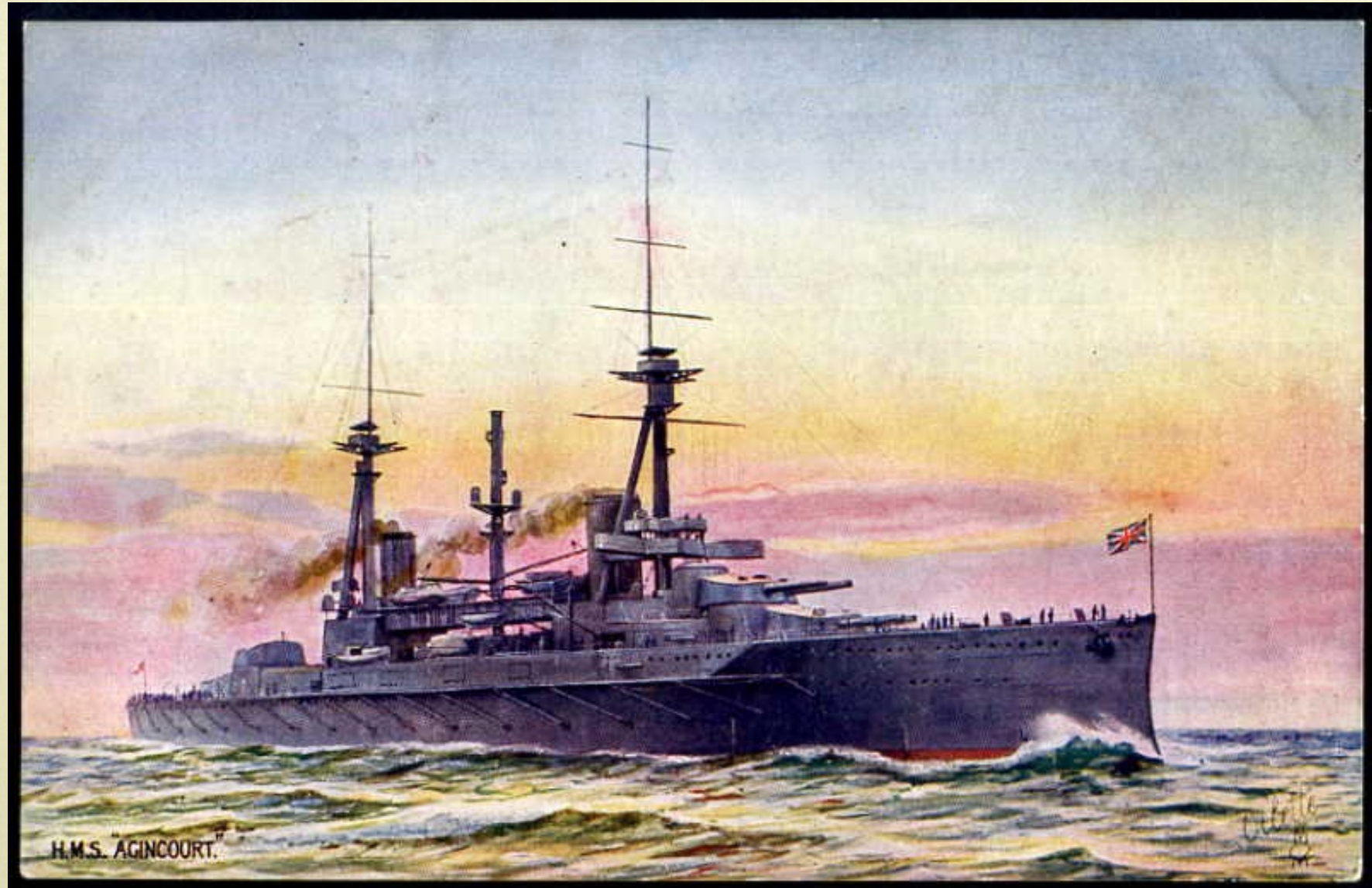

Edward Mandell HOUSE
Amerikaans diplomaat en
presidentieel adviseur
in een rapport van mei
1914

*Whenever England
consents,
France and Russia
will close in on
Germany and Austria*

Juli 1914: het gevaar wordt dreigend door levering dreadnought *Sultan Osman I* aan T

Achtergrond Oostenrijk-Hongarije

- * **Veelvolkerenstaat met elf nationaliteiten**
- * 1908: annexatie B-H
- * O en H beiden schrik van nationalisme van S
- * Franz-Ferdinand staat alleen
- * Franz Conrad von Hötzendorf = stafchef

Achtergrond Duitsland

- * 1888: *Dreikaiserjahr* – W II wil af van Bismarck
- * Maart 1890: *Der Lotse geht von Bord*
- * Pruisen 65% oppervlakte en 66% van de bevolking
- * Keizer ontslaat en benoemt kanselier
- * Van F isolement naar D isolement

Van F isolement naar D isolement

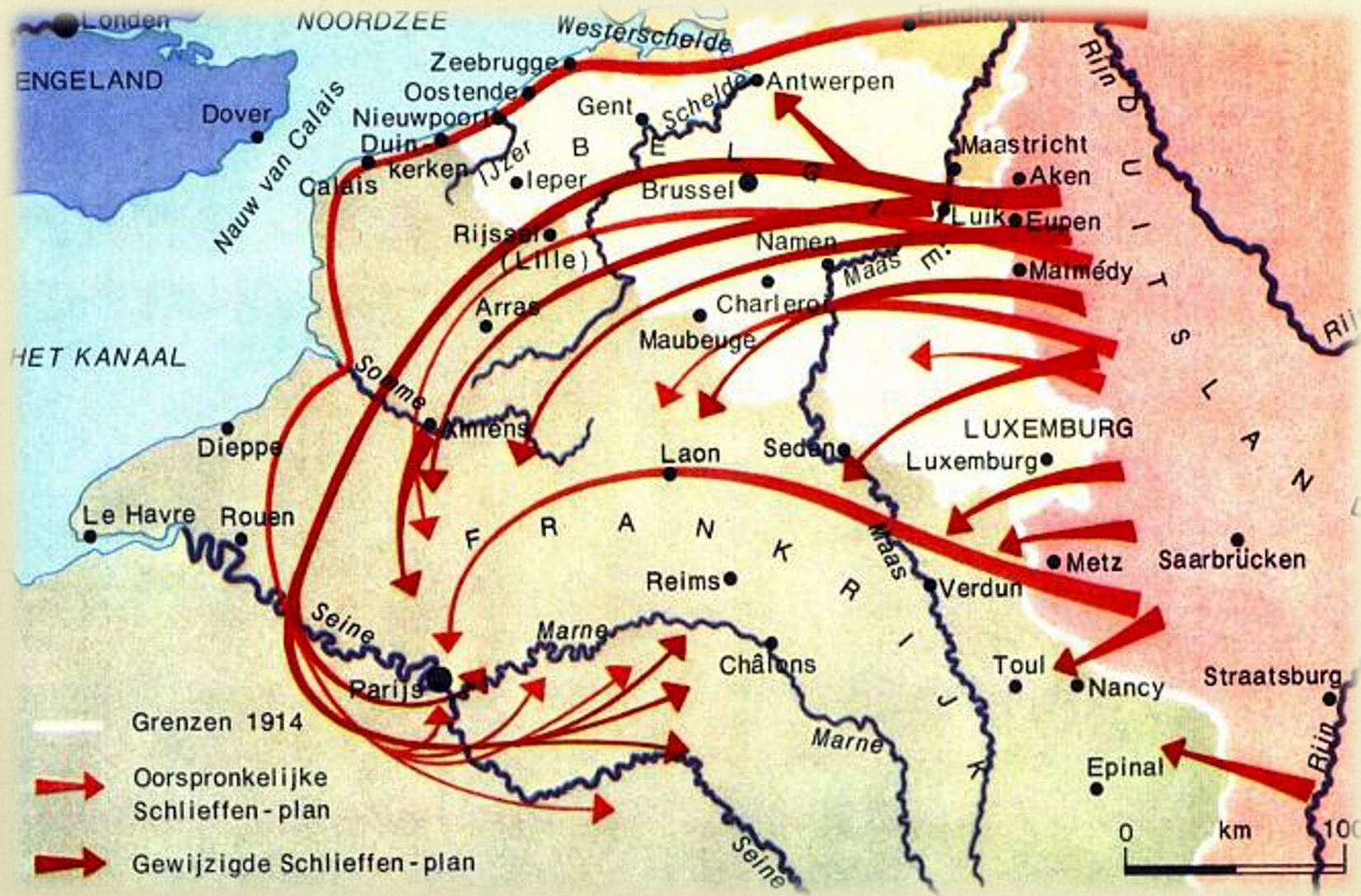
- * Eerst *Dreikaiserbund*
- * Middellandse Zee-overeenkomst met GB, OH en I
 - * 1887: verdrag D-R

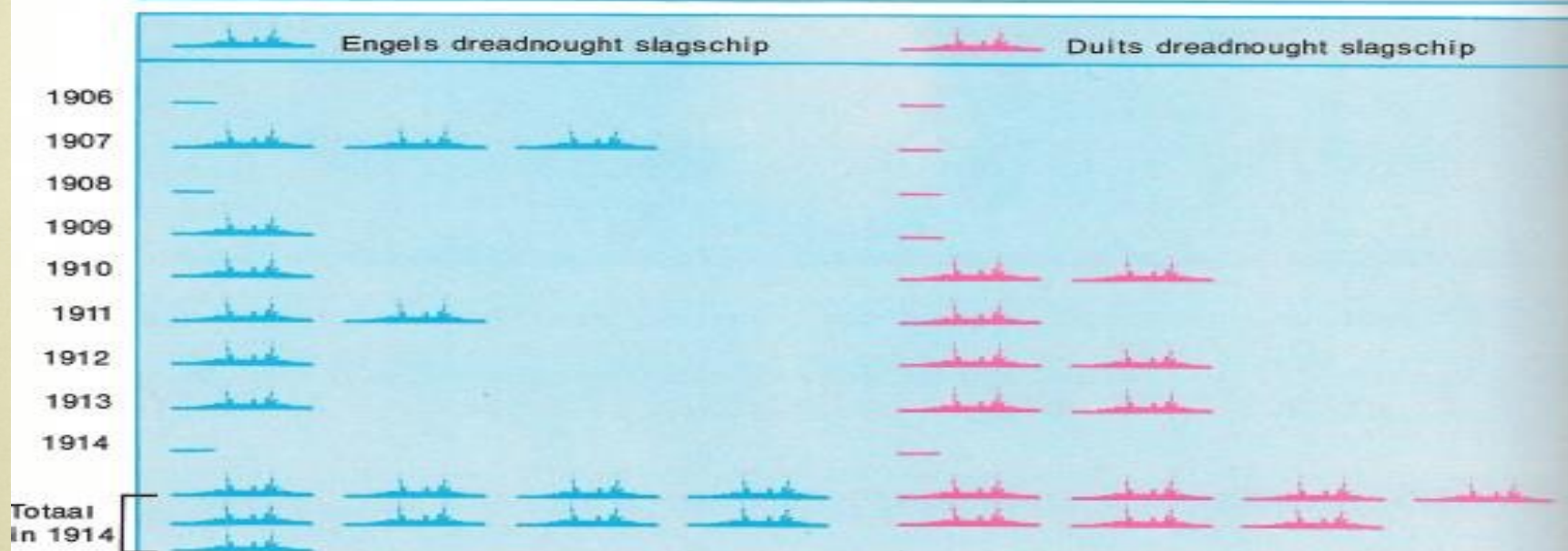
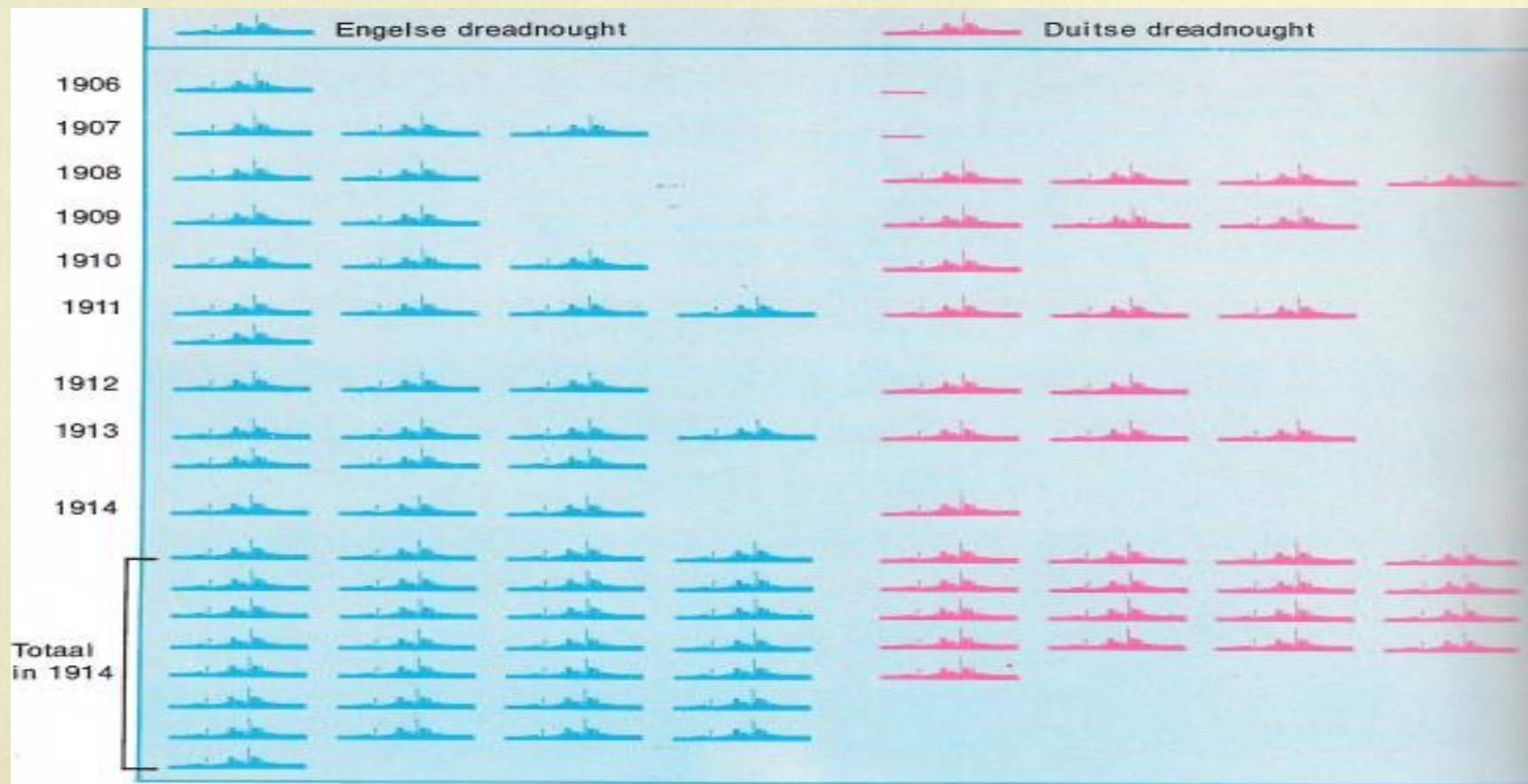
1907:

Triple Alliantie (D-OH-I) *Triple Entente (F-R-GB)*

- * Belang oorlog van 1905
- * 1894-1905: ontwerp von Schlieffen-plan
- * 1897: vlootprogramma von Tirpitz

von Schlieffen ontwerpt een plan...

Van crisis naar crisis...

- * 1896: Krügertelegram
- * 1905: eerste Marokko-crisis
- * 1911: tweede Marokko-crisis

- * 1911: I valt Ottomaanse Rijk binnen

The New York Times

van 8 juni 1913:

William II,

*King of Prussia and German
Emperor,*

Kaiser 25 years a ruler,

hailed as chief peacemaker

Bondgenootschappen in 1914

Dat belet niet dat op 23 juni 1914
= vijf dagen voor Sarajevo
een Brits smaldeel met
dreadnoughts
in de haven van Kiel
op vriendschapsbezoek kwam

Keizer Wilhelm droeg bij die
gelegenheid een Brits
admiraalsuniform

Ondertussen in Servië...

- * De sleutelfiguur: Dimitri Dragutin alias Apis
- * **1908: annexatie door OH van Bosnië-Herzegovina** (met instemming van andere grootmachten, ook van R)
- * BH (hoewel Osmaans) was reeds sinds 1878 door OH bezet (congres van Berlijn) > opschudding
- * 1911: ontstaan Zwarte Hand (o.a. reactie op nationalisme)
- * I valt Libië binnen
- * alle Serven verenigen, ook deze in OH

Wat was de Zwarte Hand?

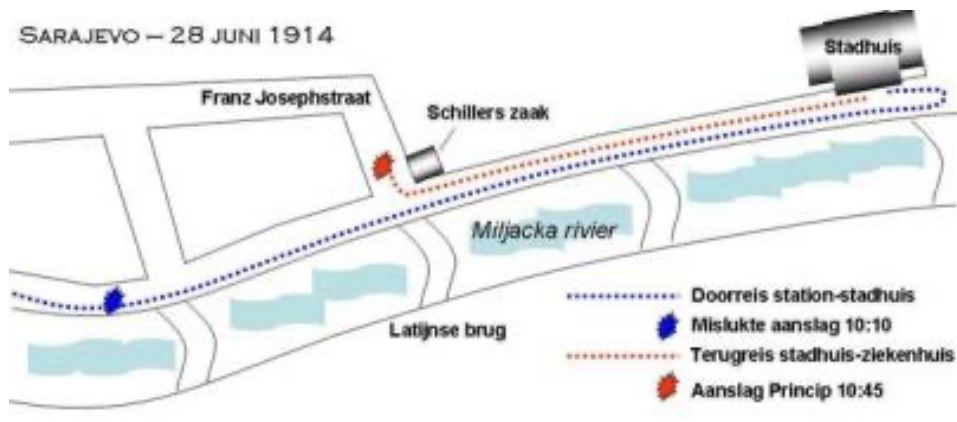
- * Macht van deze ondergrondse organisatie zo groot dat premier Pasic enkel bij gratie daarvan kan besturen
- * Inval in Ottomaanse Rijk = algemeen signaal tot verdelen van restgebied op de Balkan
- * Balkanoorlog I: Servië + Montenegro + Bulgarije + Griekenland >< Turkije
- * Balkanoorlog II: Servië + Griekenland + Montenegro + Roemenië >< Bulgarije omwille verdeling van de buit

28 juni 1914: de aanslag

- * Drie slachtoffers: Franz-Ferdinand, Sophie Chotek en Erik von Merizzi
 - * **Zeven daders** w.o.: Cabrinovic en Princip
 - * Het wapen: een Belgische Browning van FN

SARAJEVO – 28 JUNI 1914

Sarajevo 28 juni 1914

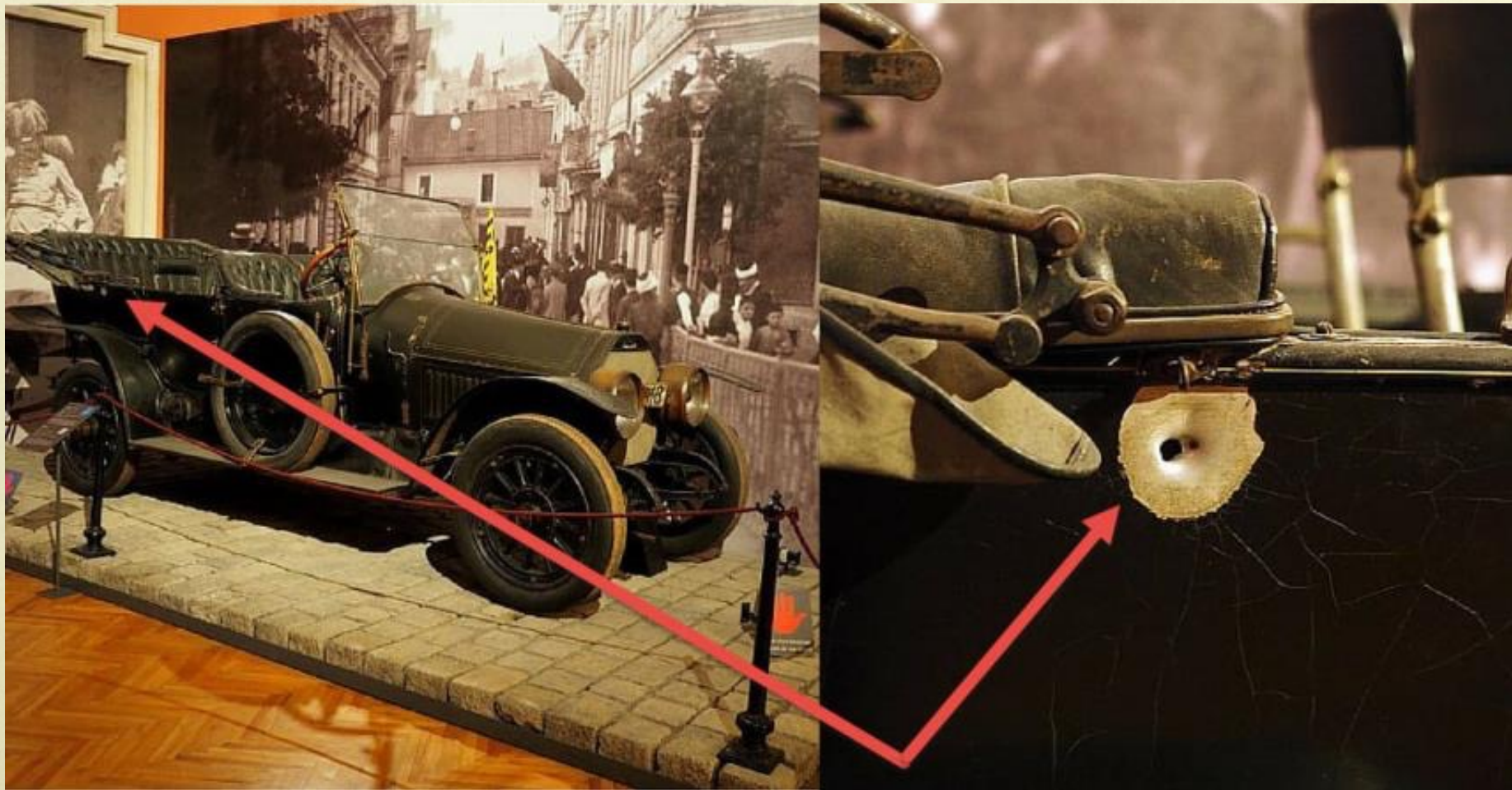
Sarajevo: de fatale straathoek vandaag...

Wenen - Heeresgeschichtliches Museum

de auto: een *Sportcoupé* Gräf und Stift

De reacties op de aanslag in Sarajevo

- * Wilhelm II: *Soll ich die Regatta abbrechen?*
- * Parijs: schandaal Caillaux - *Le Figaro*
 - * Londen: het Ierse vraagstuk
- * Tsaar: met vakantie in Finland
 - * Wenen is in shock: oorlog?

5 juli 1914

- * O wil oorlog verklaren aan S maar schrik van R > zoekt steun bij D – oppositie Tisza
- * Wilhelm II: *Jetzt oder Nie – Mit den Serben muss aufgeräumt werden und zwar bald*
- * W II houdt beraad: indien geen dekking voor OH staat D alleen – om oorlog lokaal te houden > afschrikken R
- * BH denkt: vroeg of laat toch confrontatie met R – dan liever vroeg: *Was auch kommen mag, wir stehen hinter euch*
- * **Dit is (g)een blanco cheque...**

6 juli 1914

- * W II vertrekt op vakantie Noorse fjorden tot 27 juli
- * OH krijgt van D blanco cheque – wil (militair of diplomatiek) S aantasten maar als lokaal conflict – want schrik voor R
- * **OH wil beslist geen nieuwe Serven in het rijk opnemen**
- * OH wil S dreiging liefst voorgoed uitschakelen
- * Eisen aan S uitstellen tot na bezoek Poincaré aan R – reeds op 18 juli gelekt aan Sasonow en Grey

**Over de D blanco cheque aan OH:
Robert COWLEY, De eerste slag om Ieper, p. 53-54**

**20 juli 1914:
bezoek van Poincaré en Viviani aan R**

= F blanco cheque aan R

23 juli 1914

- * OH nota aan S – afgeleverd na vertrek F delegatie uit R
- * Eisennota met 48 u. bedenktijd
- * Punt 6 van de nota = heikel punt want OH instellingen op S bodem
- * **R had er belang bij dat deze nota werd verworpen**

25 juli 1914

- * **In R (deel)mobilisatie** = versluierde mobilisatie achter rug van de tsaar
- * Maar R *Plan 19* sloot deelmobilisatie uit!
- * R was op de hoogte van de tien punten voor D
- * R wil niet dat S mag ultimatum aanneemt en komt S ter hulp waarvan F op de hoogte is

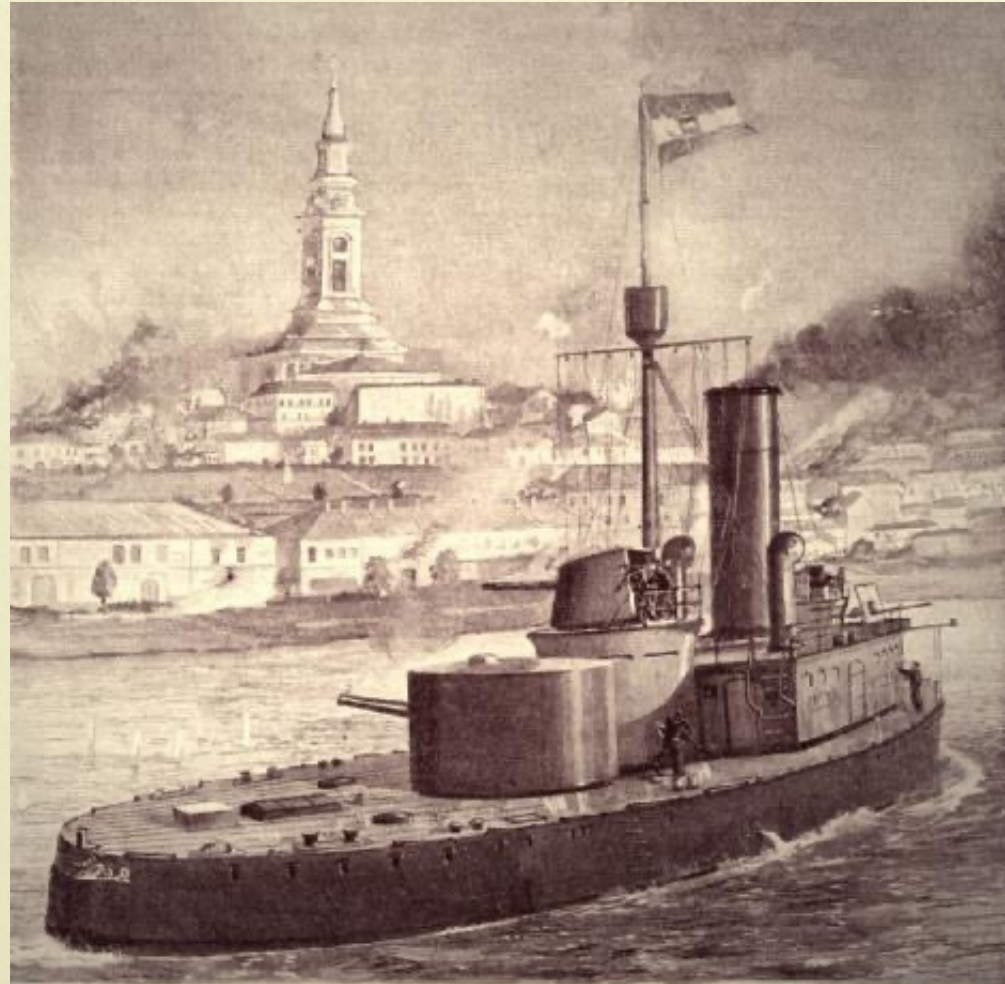
28 juli 1914

- * **OH verklaart de oorlog aan S**
- * W II terug uit vakantie – paniek
- * Bethmann-Hollweg dringt aan op steun aan OH
- * F steunt R
- * *Quid GB?*

29 juli 1914

- * Een dag later wordt Belgrado gebombardeerd
- * Keizer Wilhelm schrijft aan zijn Oostenrijkse bondgenoot:
Stop in Belgrado!

From a picture by G. Heron Davis
THE BOMBARDMENT OF BELGRADE BY AN AUSTRIAN MONITOR.

29 juli 1914

- * Gedeeltelijke mobilisatie R gestopt door tsaar Nicolaas door telegram van 'Willy aan Nicky'
- * Sasonow dringt aan op gesprek Pourtalès - vindt plaats om 10 u - vervolgens lunch met Paléologue en Buchanan - tsaar pas om 15 u
- * Bedrieglijk spelletje - terug mobilisatie voor 30 juli
- * Grey aan Cambon: *Wij zijn tot niets verplicht, in dit geval is F niet direct betrokken partij*

30 juli 1914

- * **Volledige mobilisatie**
van R
- * D is nu aan zet en valt
onvermijdelijk terug op
het von Schlieffenplan

31 juli 1914

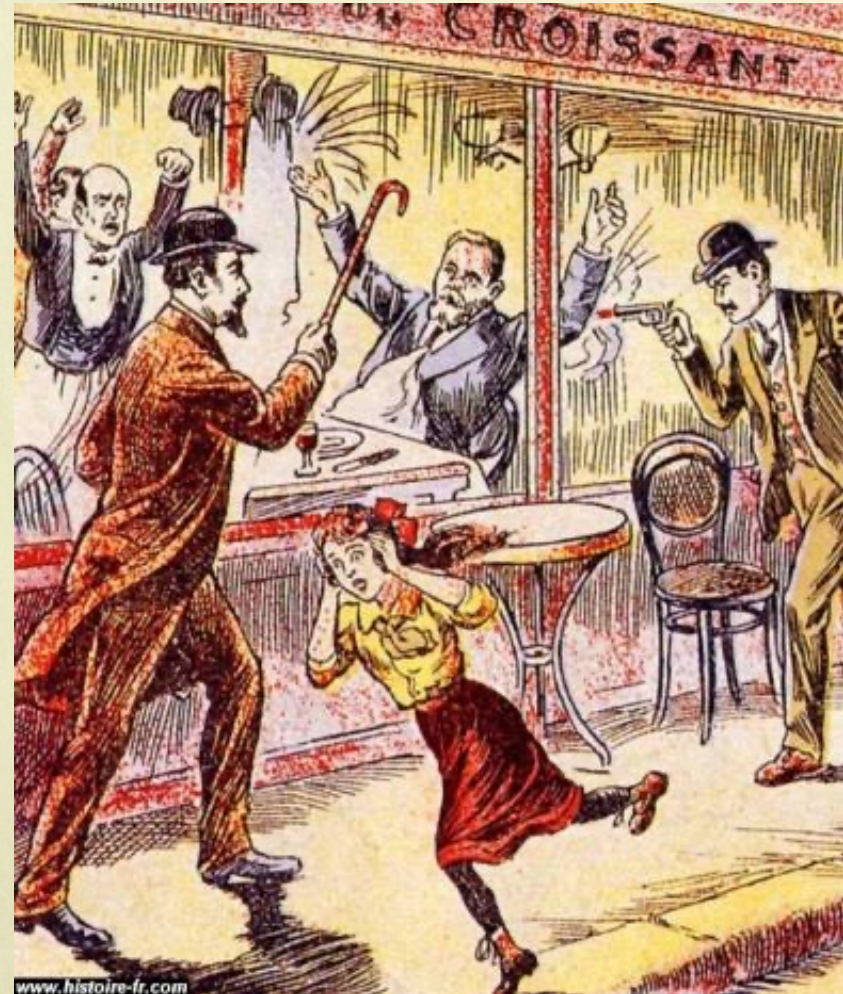
* Mobilisatie OH

* **D ultimatum** aan R binnen de 12 u. te demobiliseren

* **D ultimatum** aan F over zijn houding bij oorlog D >< R

1 augustus 1914

- * Fürst Lichnowsky vraag Grey wat GB zal doen bij niet schenden van B neutraliteit: *We must keep our hands free*
- * Moord op Jean Jaurès
- * Mobilisatie F en D
- * **17 u: W II tekent D oorlogsverklaring aan R**

ARMÉE DE TERRE ET ARMÉE DE MER

ORDRE DE MOBILISATION GÉNÉRALE

Par décret du Président de la République, la mobilisation des armées de terre et de mer est ordonnée, ainsi que la réquisition des animaux, voitures et harnais nécessaires au complément de ces armées.

Le premier jour de la mobilisation est le 1er Août 1914

Tout Français soumis aux obligations militaires doit, sous peine d'être puni avec toute la rigueur des lois, obéir aux prescriptions du **FASCICULE DE MOBILISATION** (pages coloriées placées dans son livret).

Sont visés par le présent ordre **TOUS LES HOMMES** non présents sous les Drapeaux et appartenant :

1er à l'**ARMÉE DE TERRE** y compris les **TROUPES COLONIALES** et les hommes des **SERVICES AUXILIAIRES**;

2er à l'**ARMÉE DE MER** y compris les **INSCRITS MARITIMES** et les **ARMURIERS** de la **MARINE**.

Les Autorités civiles et militaires sont responsables de l'exécution du présent décret.

Le Ministre de la Guerre.

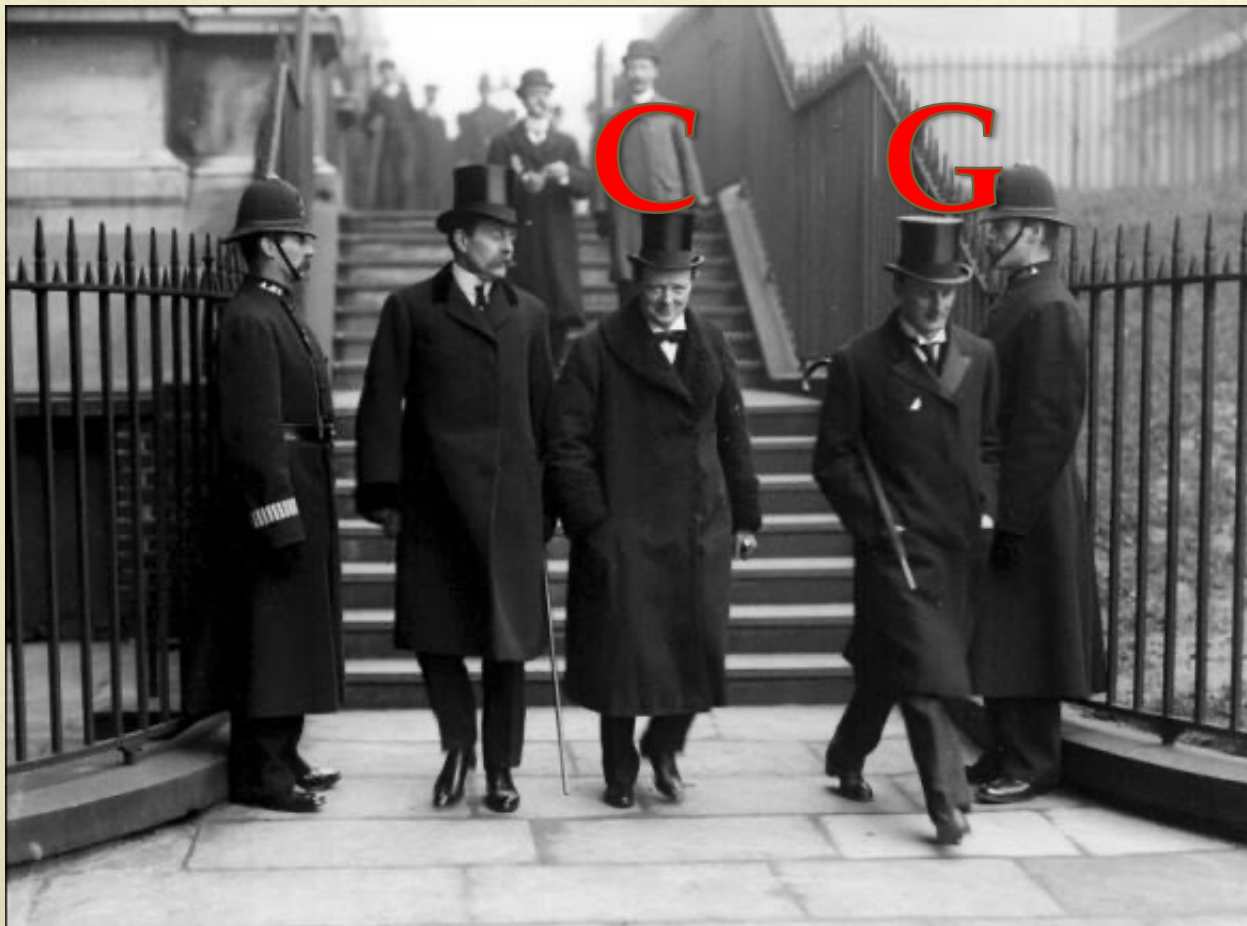

Le Ministre de la Marine.

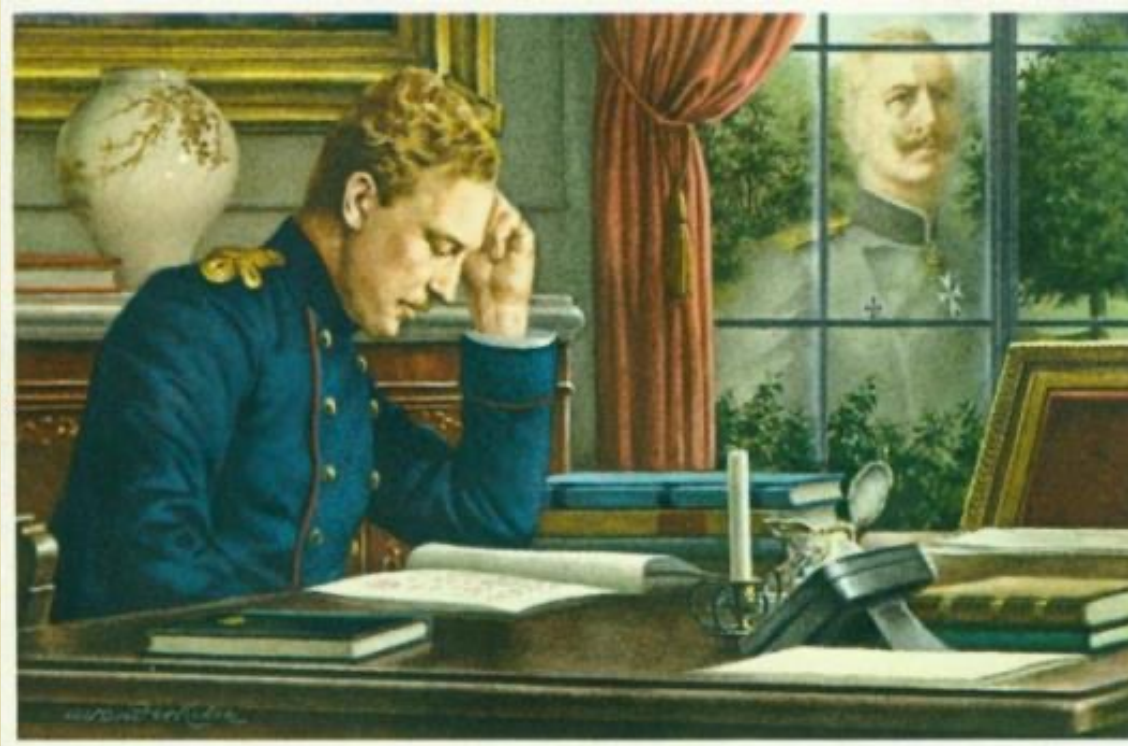
Zondagochtend 2 augustus 1914 - 11 u

- * Britse regering is voor neutraliteit
- * Twee uitzonderingen: minister van Buitenlandse Zaken Edward **Grey** en **Churchill** die dan First Lord of the Admiralty is

2 augustus 1914

- * Grey verzekert Britse hulp aan F
- * Franse vliegtuigen overvliegen B
 - * D spoort door Luxemburg
 - * **D vraagt vrije doortocht aan B**

3 augustus 1914

- * D oorlogsverklaring aan F: eerst naar het westen!
- * B verzet zich tegen D doortocht

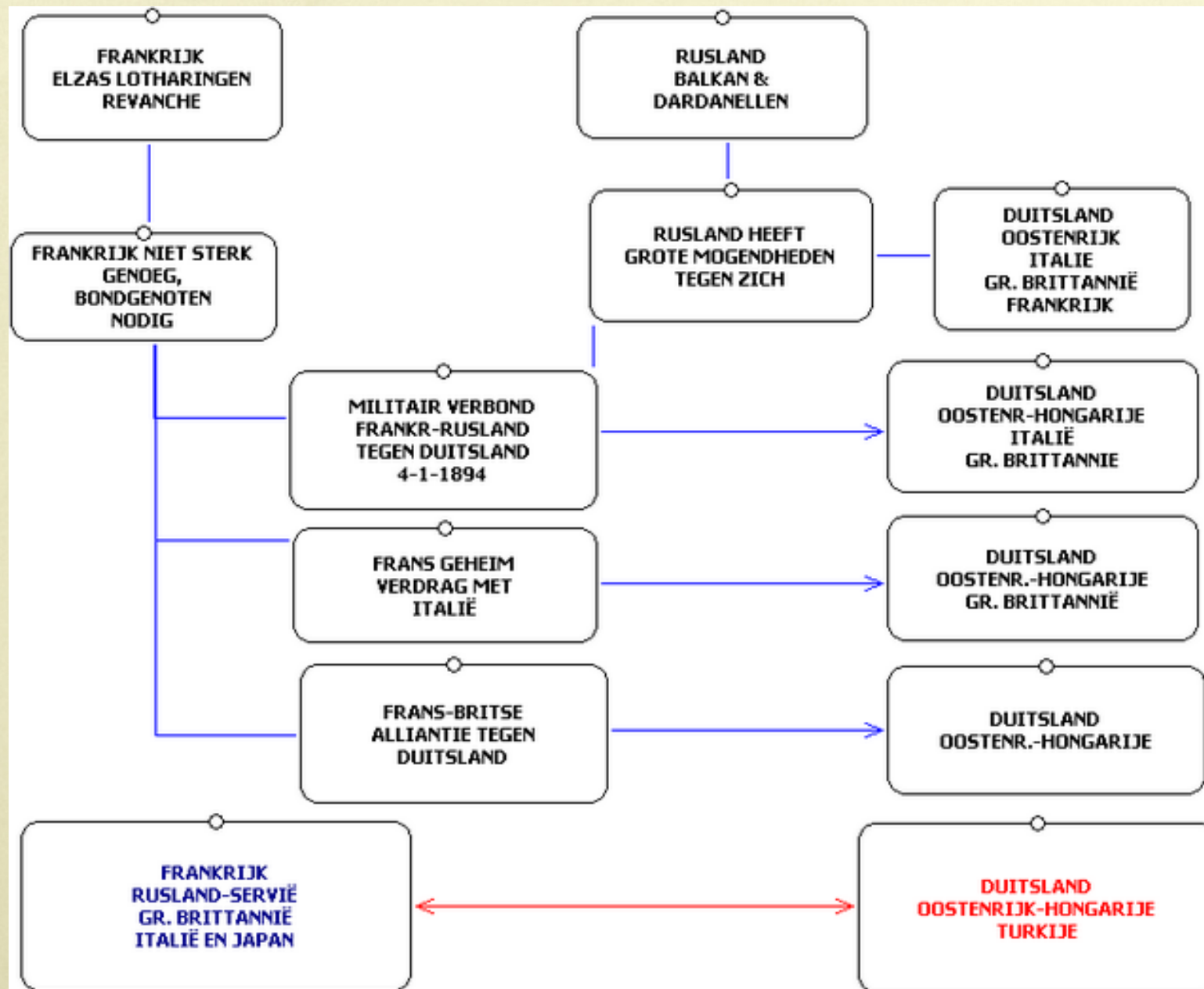

4 augustus 1914

- * Bedenkingen van GB: **B is niet neutraal maar geneutraliseerd door pact van 1839** – enkel kust is voor GB van cruciaal belang – vijandig R en F is veel nadeliger dan vijandig D
- * D valt B binnen...
- * GB verklaart oorlog aan D

Tot slot...

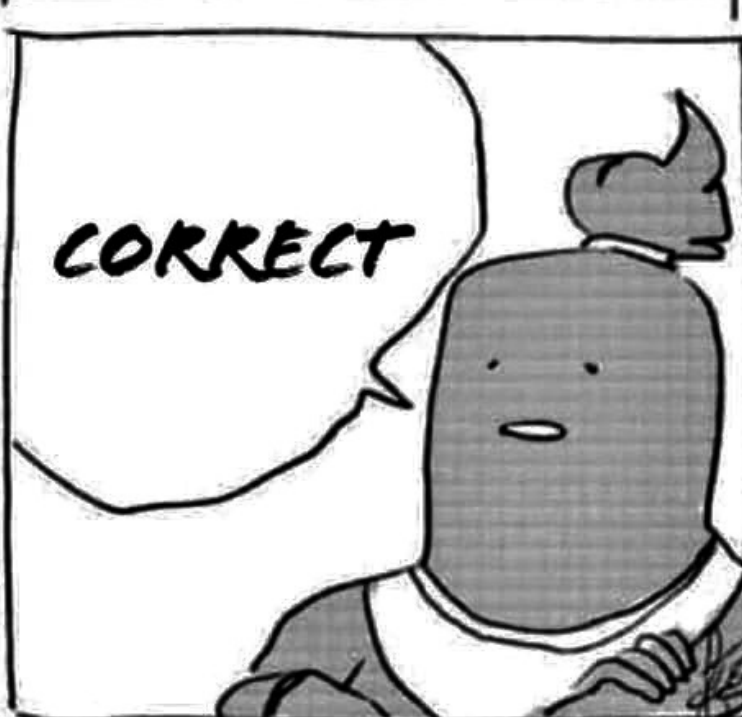
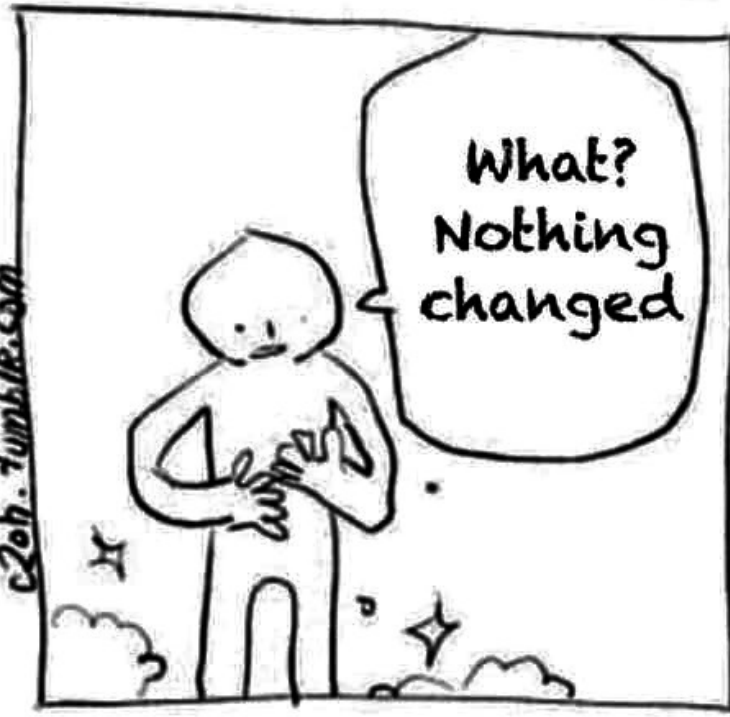
Causes of the First World War in One Picture

Samengevat:

- * F heeft zijn revanche voor 1870
 - * R breekt uit Zwarte Zee
- * GB kan economische concurrent uitschakelen
- * OH klampt zich vast aan status als grootmacht
- * D: *Mitten im Frieden überfällt uns der Feind*

LOVELY

Krachtpuntpresentatie en technische ondersteuning:

**de Woordenkraam
Everdijstraat 15 – 2000 Antwerpen
+32 486 44 65 98**